

יסי "מאזנים": מאזן וחשבון

איך מצאתי את עצמי במערכת "מאזנים"? ארבעת השירים הראשונים שלי שפורסמו ראו אור ב-1979 ב"עתון 77". מאז פרסום ראשון זה חשתי תודה מתמשכת ליעקב בסר, והוא המשיך ופרסם שירים שלי גם לאחר מכן. ב-1989 התעורר אצל בסר רצון להיות יו"ר האגודה, והוא ארגן חברים שיעמידו עצמם כמועמדים לוועד האגודה כדי שיתמכו בבחירתו ליו"ר. פעילות מסוג זה לגמרי לא מתאימה לי, אבל לבקשה של יעקב בסר לא יכולתי לסרב. במחשבה שנייה נוכחתי שבחירה לוועד האגודה יכולה בעצם, בנסיבות שהיו אז, לשרת גם אותי. באותן שנים בערה האינתיפאדה הראשונה, ולכל יציאה שלי למילואים (והן היו תכופות וארוכות) באתי מצויד בפק"ל כלא צבאי (מגבת צבאית, לבנים חלקים – לפי התקן של הכלא הצבאי), כי באותה תקופה כל שירות מילואים התקרב כפשע לכלא צבאי. ידעתי שיש נסיבות שאסרב פקודה. למשל, לא אסכים להיכנס לביתה של משפחה (המטרה העיקרית הייתה אז חיפוש צמיגים, כתחמושת לקראת הפגנות). לפני כל תקופת מילואים הודעתי למג"ד בכתב כי הוא יוכל לאסור אותי או להעמיד אותי לקיר ולירות בי – אסרב להיכנס לביתה של משפחה. חשבתי לעצמי שאם כבר כלא צבאי עדיף להיכנס עם תווית של "חבר הוועד המרכזי של אגודת הסופרים", עוד חצי משפט בדיווח עיתונאי.

הגשתי אפוא מועמדות לוועד. בסופו של דבר, לאחר סדרת השמצות וחרושת שמועות מכל הכיוונים ולכל הכיוונים, בסר אכן נבחר ליו"ר האגודה. כמה ימים לאחר ניצחוננו בבחירות בסר התקשר אליי ושאל מה דעתי על "מאזנים". אמרתי לו ש"מאזנים" נראה לי בסדר, ושיש מדרך הטבע דברים שאפשר לנסות לשפר. ואז אמר לי יעקב משהו שקודם לכן לא היה עולה מעולם על דעתי: "לא", אמר, "מה דעתך על עריכת 'מאזנים'?" נאלמתי דום. הרעיון לא עלה אי פעם על בדל מחשבתי. אבל התעשתי ראשית, זה מחמיא, ללא ספק. ושנית, גם זה מנוף, ורציני אף יותר: אם כבר, אז שידווחו שעורך "מאזנים" נכנס לכלא צבאי על רקע מצפון.

בסופו של דבר, לאחר עניינים שהתרחשו מאחורי הקלעים ושאף פעם לא היו לי כלים לראותם ולפענחם, נבחרנו אורציון ברתנא ואנוכי לערוך את "מאזנים" במשותף.

באותה תקופה הייתי (נוסף על הוראת מדעים במכללה) עורך במערכת הדו-ירחון "מדע". הגם שב"מדע" העבודה שלי הייתה מול פרופסורים מומחים בתחומי מדע ספציפיים הרגשתי שם (אולי קצת מתוך חוסר מודעות) על קרקע מוצקה. לעומת זאת ב"מאזנים" ובקהילת הספרות הרגשתי חוסר ביטחון מוחלט. למזלי עבדתי עם אורציון, ששלט בתחום ביד רמה ובהרבה ידע והתמצאות. לאורציון היו תוכניות, היו פרויקטים וחזון. לקודמינו ב"מאזנים" היו פרויקטים, היו דגלים שנשאו וקידמו. לי לא היו כאלה – לא היו לי חזון, חלומות על פרויקטים ועל קידום מהלך ספרותי. בסך הכול רציתי לנסות להביא לידי ביטוי את אותם כותבים שחשתי קרבה ואהבה לכתיבה שלהם. לא שאפתי, ולא ידעתי, להרים פרויקטים. וגם הרצון שלי לשפר בסך הכול בקטנה היה במקרים מסוימים מעבר לכוחותיי. התחלתי חש באוויר לחצים והדי לחצים למיניהם, מצד מקורבים ובעלי עניין. פתאום אנשים החלו לדרוש בשלומי ולהזמין אותי, להרעיף כיבודים. בעל כורחי הפכתי למפענח של שרשרות קשרים: מישהו רוצה להכיר לי מאן דהו שנמצא איתו בקשרים עסקיים בצד נטייה ספרותית שהוא מגלה; מישהו מנסה להכיר לי טקסטים של מישהי שמסיבות מסוימות מאוד הוא מעוניין ביקרה בעולם הספרות. הבנתי שנכנסתי לגומחה אקולוגית שאינני מתאים לה, שאין לי הסתגלויות נאותות לאופייה ולתנאיה.

אירוע שנחרת אצלי: יצאתי משיבת ועד, ובדיוק עבר מולי ברחוב כוכב מכוכבי השירה הצעירים, שנודע בין השאר בזכות הופעתו המצודדת. לשאלתו עניתי שיצאתי משיבת הוועד, וראיתי על פניו הבעת מיאוס מהעסקן שנקרה בדרכו. האמת, מצאתי לכך הד בנפשי, ביני לביני לא חשתי נוח. לימים – ולא רבים כל כך – הפך אותו יפה בלורית ותואר לרב עסקן (באגודה ומחוצה לה). נוכחתי שלא רק בהיסטוריה הפוליטית המהפכנים האידיאליסטים של היום הם לעיתים העסקנים הנהנתנים של מחר.

מה שניסיתי לעשות ולקדם מבחינה ספרותית ב"מאזנים", גם בכך לא הרבה הועלתי. הייתי גאה מאוד שאבנר טריינין, שאת שירתו אני מעריך, מחשיב ואוהב, הצלחתי להביא ממנו שיר בכתב ידו שפורסם כך על שער גיליון "מאזנים". במקרים אחרים ביקשתי טקסטים מאנשים בקול ענות חלושה, מעמדה רהויה, כך שפעמים שלא הצלחתי לגייסם.

והיו מקרים שנסתיימו מבחינתי באירועים קשים. מקולגה שלי, שיצירת ס' יזהר הייתה תחום מחקרו ועיסוקו, הבאתי מאמר על יזהר, ושמחתי מאוד על כך. אבל השמחה הזו, הנקייה, סופה היה מר. התברר שהיה מישהו שחשב שאותו קולגה שלי נטל ממנו מחשבות ורעיונות וניכס אותם למחקרו ולפרסומיו. טענות ממין זה נפוצות למדי, מתברר, ברפובליקת המחקר והביקורת הספרותית.

השמחה על פרסום טקסט ראוי וחשוב בעיניי החלה לקבל תפנית ולהידרדר לעיסוק כמעט בלשי-משפטי. המאשים בפלגיאט הפך תקופה מסוימת דמות מסוימת בחיי, עם השמצות כלפיי, דברי נאצה ואף איומים ממש. אי-נעימויות, עלבונות ועימותים לא חסרו, לפחות ככל שזה נוגע לתחושת. באחד מערבי "מאזנים" בבית הסופר תקף אותנו קשות דוד אבידן. אבידן כעס שלא פנינו אליו בבקשה לפרסם ב"מאזנים", פרסום שגם יסייע לו כלכלית עם תשלום שכר סופרים כראוי למשורר נודע כמוהו. נכון, לא פנינו אליו. אין לי ספק שאם היה שולח אלינו היינו מפרסמים.

בערב "מאזנים" אחר תקף אותי אישית ירון גולן, בעל הוצאה לספרי שירה, וכינה אותי בפומבי בכינויי גנאי. אינני זוכר אם הייתה לו טענה ספציפית, או אי-שביעות רצון מ"מאזנים" או מכך שאני ב"מאזנים". אירוע קשה אחר היה טלפוני: יונה בחור שלחה ל"מאזנים" חומר, שזמן רב התעכב במערכת. טקסטים רבים רבצו בערימות במערכת כמיועדים לפרסום בעתיד. ואז יונה בחור התקשרה ואמרה שהיא פונה לעורך דין שיתבע אותנו על שאנו מעכבים יתר על המידה את החומרים ששלחה. לא הכרתי את יונה בחור ולא הייתי מודע למצבה, ועניתי לה בכעס. אני מצר ומתבייש על כך כבר עשרות שנים. הכעס שלי נבע בעיקר מתחושת לחץ שחשתי מצידה, ובכלל מהאווירה הכללית של צורך להרגיע מאויים.

ועוד אירוע אחד: בעצה אחת עם אורציון חיזרתי אחר חוקר ספרות ותיק ורב מוניטין. הוא התרצה והוזמנתי לביתו לקבל חומרים ל"מאזנים". באותו ביקור בביתו פרש בפניי חשבונות והתחשבנויות ולא מעט חידודי לשון פוגעניים כלפי אנשי ספרות אלה ואחרים. בסופו של דבר, הפגישה לבקשת חומר הצריכה פגישה נוספת. מלבד האינטראקציה האישית שלא הייתה חביבה ונוחה במיוחד, היו אלה ימי הטילים מעיראק והיה לחץ באוויר ובחדר. הפגישות עימו היו חוויה טעונת מאמץ. והנה, לימים איש מאנשי הספרות שלנו, שזכה מפיו באוזניי באותן שתי פגישות לקיתונות של ביטול, ארגן אירוע ספרותי גדול והזמין אליו חוקר רב מוניטין זה, שסבל מבעיות בריאות וקושי בהליכה. ראיתי אותו מגיע לאירוע ופוסע בכבדות, כשהוא נתמך פיזית בידי המארגן-המזמין, מושא הקיתונות. אז הבנתי כי מעט כיבוד שקול כנגד שנאות וביקורות ספרותיות מעמיקות. זה היה אחד מאותם ימים שבהם מתקיים: בכל יום לומדים משהו חדש.

אבל האירוע החמור מכולם היה לי עם מנחם פרי יבדל"א. איש ספרות מחיפה הגיש לי סיפור מתורגם לפרסום ב"מאזנים". הסיפור נראה לי ראוי בהחלט, ולאחר תיקונים זעירים והשלמות קטנות שביקשנו מהמתרגם פרסמנו

בכלל שכחתי שיש עניינים מסוג זה. נראה שגם המתרגם, שהיה גאה בתרגומו הנאה, שכח שיש עניין של זכויות: קרא טקסט יפה, הריקו לעברית והביאו ל"מאזנים". מנחם פרי אמר שיתבע אותנו. אני חושש לצטט שלא במדויק זיכרון רחוק, אבל לפי זיכרוני נאמרו מפי פרי דברים קשים. אמרתי לפרי מיד שאני מוכן להתפטר מ"מאזנים" אם זה יועיל במשהו לשכך את כעסו, ואף שלחתי לו בכתב התנצלות, מלווה בשבועה שהדבר נעשה בתום לב. אינני זוכר איך זה הסתיים, כנראה בשתיקה ובקול דממה. בכל מקרה אז פחות או יותר הסתיימו שנתיים של קדנציה ב"מאזנים", והודעתי שאינני מגיש מועמדות להמשך.

* * *

אני שב וקורא את השורות שכתבתי ודי נבהל. האומנם ימיי הלא הבים ב"מאזנים" היו מרים כבמוסד נוקשה? נקודת אור הייתה אורציון. מראש חששתי מגישתו של אורציון, מהכיוון שאליו ישאף וינווט; רבים ציפו ואף שידרו לי אזהרות. אבל עד מהרה גיליתי שאורציון הוא עוגן בטוח ולא נחשול מאיים. לא שראינו הכול עין בעין. אך לפחות מבחינתי עבדנו מתוך כבוד הדדי והתחשבות, למרות הבדלי הגישות והמחלוקות פה ושם.

באותם ימים רחוקים לא היו לי כלים וכישורים להתמודד עם תפקיד של עורך בכתב עת ספרותי. אמנם, לא מסיבה זו, השיר "אמי, זכרונה", שפורסם בקובץ "כחול, לא כחול" (קשב, תשע"ד), מסתיים בבית בן שורה אחת, לאמור:

וְזֶה אוֹלֵי לְמָה אֲנִי לֹא בִּיאֵלִיק.

במלאת 90 שנה למאזניים - אלה העורכים שהיו משנת 1929/ תרפ"ט ועד היום

יצחק דב ברקוביץ • ירוחם פישל לחובר • ר' בנימין
• יוסף ליכטנבוים • יעקוב פיכמן • שלמה צמח
• דוד שמעונוביץ' • צבי ויסלבסקי • יעקב שטיינברג
ישראל כהן • אברהם קריב • ישראל זמורה • בנימין
יוסף מיכלי • שלמה טנאי • עזריאל אוכמני • ק"א
ברתיני • יעקב הורוביץ • שלום קרמר • אברהם ב'
יפה • משה דור • אליהו דוד שפיר • שלום קרמר
• משה שמיר • ב"י מיכלי • אשר רייך • זיסי סתוי
• חיים פסח • אורציון ברתנא • צבי עצמון • משה
בן שאול • דורית זילברמן • עזריאל קאופמן • עודד
פלד • ציפי שחרור • משה גרנות • מתן חרמוני